

รายงานความก้าวหน้า

ครั้งที่ ๑

โครงการ “กระบวนการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูและสืบทอดภูมิ
ปัญญาพันธุ์พืชพื้นบ้านของชาวปกากะญอบ้านวัดจันทร์
ต.บ้านจันทร์ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่”

สัญญาเลขที่ RDG๔๕N๐๐๕๑

ทีมวิจัย

๑. พระจันทร์ทอง	ธมฺมวโร	หัวหน้าโครงการ
๒. นายสุทธิพงศ์	สมบูรณ์คำชู	นักวิจัย
๓. น.ส.จิตตินันท์	เขตปรากฏไทย	นักวิจัย
๔. นายจรัส	วงมะลิ	นักวิจัย
๕. นายอนุพอ	พิทักษ์ศรีภูมิ	นักวิจัย
๖. นางเทวี	เขตปรากฏไทย	นักวิจัย
๗. นายจันทร์ทอง	พนาเจริญเดช	นักวิจัย
๘. นายสมจิตร	จรรยาเกษมกุล	นักวิจัย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

๓๑ ธันวาคม ๒๕๔๕

รายงานความก้าวหน้า ระยะที่ ๑

ส่วนที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมา

นับเนื่องแต่รุ่งอรุณของประวัติศาสตร์ มนุษย์ดำรงชีพด้วยการเก็บหาเผือกมัน รากไม้ พืชผักผลไม้และล่าสัตว์เป็นอาหารประทังชีวิต ระบบการผลิตอาหารค่อย ๆ เปลี่ยนจากการเก็บหาอาหารตามธรรมชาติเพียงฝ่ายเดียว มาสู่การปลูกพืชบางชนิดผ่านกระบวนการเรียนรู้ เทคนิคในการเพาะปลูกและการเก็บรักษาสายพันธุ์ จนนำไปสู่การก่อกำเนิดของสังคมเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ (Hutterer อ้างใน ยศ สันตสมบัติ, ๒๕๔๒) พืชจึงเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญที่สุดสำหรับมนุษย์ตลอดมาทุกยุคทุกสมัย ในสังคมต่าง ๆ ทั่วโลก มนุษย์รู้จักเพาะปลูกและค้าขายพืชผลไม่น้อยกว่า ๓,๐๐๐ ชนิด แต่พืชมีเพียง ๒๐ ชนิดนั้นที่ติดตลาดและกลายมาเป็นพืชที่ได้รับการบริโภคกันอย่างแพร่หลาย ทุกวันนี้กว่าร้อยละ ๘๐ ของอาหารที่หล่อเลี้ยงมนุษย์โลกทั้งหมด มาจากพืชและสัตว์เพียง ๑๕ ชนิดเท่านั้น เหตุผลที่เป็นเช่นนี้สืบเนื่องมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมและอำนาจทางเศรษฐกิจของตะวันตกที่แผ่เข้าไปในแทบทุกอณูของสังคมโลก (FAO, อ้างใน ยศ สันตสมบัติ, ๒๕๔๒)

ในปัจจุบันเราเริ่มตระหนักแล้วว่าแหล่งอาหารทั้ง ๑๕ ชนิดนี้มิได้เป็นแหล่งอาหารที่มีสารอาหาร วิตามิน เกลือแร่ หรือโปรตีนที่ดีที่สุดในทางตรงกันข้ามอาหารบางชนิดเป็นอันตรายหากบริโภคในปริมาณมากจนเกินไป พืชผักพื้นบ้านและพืชผักอีกหลายชนิดที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศที่แตกต่างกันออกไปมีคุณค่าทางอาหารที่สูงกว่าผักยอदनิยมของทางตะวันตกแทบทั้งสิ้น (ยศ สันตสมบัติ, ๒๕๔๒) อีกทั้งยังหาได้ง่าย มีราคาถูก เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตามฤดูกาล มีความหลากหลายสูงและได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามิมีวิตามิน เกลือแร่ สารอาหารและกากใยธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายมากกว่าพืชผักพาณิชย์ (มานิช วามานนท์ และเพ็ญภา ทรัพย์เจริญ, ๒๕๓๘)

ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้ใช้ประโยชน์จากพืชผักพื้นบ้านที่มีอยู่ตามธรรมชาติตั้งแต่ในสวนหลังบ้าน ตามหนองน้ำ ริมห้วย ไปจนถึงราวป่าใกล้หมู่บ้าน มีพืชผักที่ขึ้นตามฤดูกาล ตั้งแต่เห็ดหน่อไม้ พืชล้มลุก ดอกไม้ ใบและดอกของไม้พุ่มไปจนถึงยอดไม้หลากหลายชนิด ระบบนิเวศเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและระบบการผลิตของผู้คนในชนบทตั้งแต่การทำงานในไร่ นา สวน ไปสู่การเก็บอาหารที่ขึ้นตามธรรมชาติบริเวณลำห้วยและผืนป่า ซึ่งเป็นเสมือนดังตลาดสดที่ชาวบ้านสามารถเลือกเก็บอาหารประจำวันได้ตามฤดูกาล ด้วยเหตุนี้เองผักพื้นบ้านจึงมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของชาวชนบทมาเป็นเวลาช้านาน วงจรการผลิตออกผลของพืชผักพื้นบ้านตามฤดูกาล ทำให้ชาวบ้านมีพืชผักบริโภคตลอดทั้งปีโดยไม่จำเป็นต้องปลูก (ยศ สันตสมบัติ , ๒๕๔๒)

แม้ว่าพืชผักพื้นบ้านจะมีคุณค่าอนกอนันต์ต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชนในท้องถิ่นทั้ง แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา กลับพบว่าพืชผักพื้นบ้านหลายชนิดเริ่มลดปริมาณลง พืชบางชนิดเริ่มหายากและหายสาบสูญไป มูลเหตุสำคัญแห่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ความทันสมัยตามปรัชญาการพัฒนาระแสหลัก ที่ทำให้ประชาชนจำนวนไม่น้อยเริ่มห่างเหินไปจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบการผลิตแบบเกษตรเชิงพาณิชย์ที่เน้นการผลิตพืชเชิงเดี่ยวเพื่อ

ขาย เข้ามาแทนที่การเกษตรแบบผสมผสานในลักษณะเดิมซึ่งเน้นความมั่นคงของอาหารและความหลากหลายของพันธุ์พืช เพื่อการบริโภคเป็นหลัก การผลิตพืชเพื่อการพาณิชย์เพื่อหารายได้และทำกำไรทำให้เกิดการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืช พันธ์กันอย่างไม่พอพาร ส่งผลโดยตรงที่ทำให้พื้นที่ป่าลดลง พืชผักพื้นบ้านมากมายหลายชนิดที่อาศัยป่าเป็นถิ่นที่อยู่ก็ ย่อมลดปริมาณตามลงไปด้วย (เพ็งอ้ง)

บ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านชาวปกากะญอ พื้นที่โดยทั่วไปของบ้านวัด จันท์ มีลักษณะเป็นภูเขาและที่ราบหุบเขา พื้นที่บางส่วนเป็นเนินเขาใหญ่ค่อยสลับกันไป มีแหล่งน้ำซับกระจายอยู่ทั่วไป อยู่ สูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย ๙๐๐ - ๑,๓๐๐ เมตร ซึ่งมีความสูงที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพันธุ์พืชเมืองหนาว โดยเฉพาะประเภทสนสองใบและสนสามใบ ทำให้พื้นที่ป่าส่วนใหญ่ในบริเวณดังกล่าวเป็นป่าสนที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ

วิถีชีวิตของชาวปกากะญอบ้านวัดจันทร์ แต่เดิมเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย พึ่งพาตนเองและพึ่งพากันในเครือ ญาติในชุมชนได้เกือบทุกด้าน ความจำเป็นในการพึ่งพาภายนอกน้อยมากจนเกือบไม่มี สิ่งที่ต้องการจากภายนอก นอกจาก “เกลือ” แล้วก็แทบจะไม่มีอะไรอื่น ชาวปลูกข้าวไว้กินเอง มีทั้งข้าวไร่ที่ได้จากไร่หมุนเวียน และท้องนาผืนเล็ก ผักหลายชนิด ปลูกอยู่หลังบ้าน ตามหัวไร่ปลายนา หรือตามไร่หมุนเวียน เห็ด หน่อไม้ หน่อหวาย และผักบางชนิด หาได้จากป่าใกล้บ้าน หมู เป็ด ไก่ ก็เลี้ยงอยู่ได้จนบ้าน กุ้ง หอย ปู ปลา ก็หาได้จากลำห้วยหรือหนองน้ำเล็ก ๆ ภายในหมู่บ้าน ยารักษาโรค ก็เก็บ สมุนไพรที่ได้จากพืชนานาชนิด สัตว์ป่าบางประเภท แร่ธาตุ หิน ดิน ที่อยู่ในไร่หมุนเวียน หรือในป่าใกล้หมู่บ้าน

ปกติชาวปกากะญอครอบครัวหนึ่งจะมีพื้นที่ที่เป็นไร่หมุนเวียนอยู่ ๗ แปลง จะทำหมุนเวียนกันไปปีละแปลง ไร่ที่ปล่อยให้พื้นดินเรียกว่า “ไร่ชาก” ชาวบ้านจะหมุนกลับไปทำไร่ในไร่ชากเมื่อปล่อยให้ดินฟื้นความอุดมสมบูรณ์ครบ ๗ ปี จะทำให้มีผลผลิตดี ไม่มีแมลงมารบกวน ไม่สะสมเชื้อโรคในพื้นดิน ที่สำคัญคือไม่ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดินมาก เกินไป ชาวปกากะญอที่มีไร่หมุนเวียนและไร่ชากทั้ง ๗ แปลง จะได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่อย่างคุ้มค่าที่สุด นอกจากจะได้ ผลผลิตข้าวอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยในไร่หมุนเวียนแล้ว ไร่ที่ทิ้งไว้ให้พื้นดิน ๑ ปี (ไร่ชากปีที่ ๑) ชาวบ้านก็ยังได้อาศัยเก็บกิน พืชผักที่ปลูกไว้พร้อมหรือหลังจากปลูกข้าว ไม่ว่าจะเป็น พริก พักทอง พักเขี้ยว แตง เม็ดข้าวที่หล่นจากการเก็บเกี่ยวก็เป็น อาหารของสัตว์เล็ก สัตว์น้อย เช่น กระรอก กระแต ไก่ป่า นกนานาชนิด ที่เด็กในหมู่บ้านมักจะล่านำมาเป็นอาหารของ ครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย

จนกระทั่งในปัจจุบัน ชาวปกากะญอบ้านวัดจันทร์เปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยเป็นชนอดีตเป็นอย่างมาก หลังจากที่มีการพัฒนาจากหน่วยงานต่าง ๆ เริ่มมีถนนและไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่เปลี่ยนวิถีการผลิตที่เน้น การบริโภคและสามารถพึ่งตนเองได้ ไปเป็นการผลิตเชิงการค้าและเริ่มพึ่งตนเองได้น้อยลง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์เกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นบ้าน ที่เริ่มถูกละทิ้งและละเลยมากขึ้นตามลำดับ ด้วยเหตุที่ ชาวบ้านส่วนใหญ่เริ่มเปลี่ยนวิถีการผลิตไปสู่การเกษตรเชิงพาณิชย์มากขึ้น จำนวนหนึ่งเริ่มเข้าสู่อาชีพรับจ้าง เด็กและ เยาวชนในหมู่บ้านโดยมากได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น ส่วนหนึ่งสำเร็จการศึกษากลับไปเรียนต่อในเมือง ผู้คนที่จะสืบทอดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นบ้านและสาย พันธุ์ จึงเหลือน้อยเต็มที จะมีเพียงผู้เฒ่าผู้แก่และผู้อาวุโส ซึ่งนับวันก็จะมีอายุมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนหนึ่งก็เริ่มทยอยล้มหาย ตายจากไป ภูมิปัญญาและองค์ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นบ้านและอีกหลายอย่างก็จากไปพร้อมด้วย

หากเหตุการณ์ยังเป็นเช่นนี้ ภูมิปัญญาเหล่านี้ซึ่งมีคุณค่ามหาศาลก็จะขาดการสืบทอด ทั้งที่ป่าชุมชนบ้านวัดจันทร์ในปัจจุบันแม้จะถูกทำลายไปแล้วบางส่วน จากการบุกเบิกทำเกษตรเชิงพาณิชย์ แต่ก็ยังมีพืชผักพื้นบ้านมีหลายชนิดที่ยังคงอยู่ รวมทั้งองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพืชผักที่อยู่กับผู้อาวุโส ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านยังคงมีอยู่ จึงจำเป็นต้องอย่างเร่งด่วนที่จะต้องมีการสำรวจ รวบรวมสายพันธุ์พืชพื้นบ้านและองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องไว้ ก่อนที่จะสาบสูญไป

คำถามวิจัย

จะนำความรู้จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูและสืบทอดองค์ความรู้ของพันธุ์พืชพื้นบ้านได้อย่างไร ?

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาหลักการและวิธีการเพื่อฟื้นฟูและสืบทอดพันธุ์พืชพื้นบ้านของชาวปกากะญอ
๒. เพื่อศึกษาพันธุ์พืชพื้นบ้านของชาวปกากะญอ
๓. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรม องค์ความรู้พื้นบ้านของชาวปกากะญอ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทราบชนิดของพันธุ์พืชพื้นบ้าน คุณค่า และประโยชน์นำไปใช้
๒. พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นบ้าน
๓. กระบวนการ หลักการเรียนรู้และสืบทอดองค์ความรู้พื้นบ้านของชาวปกากะญอ

วิธีการดำเนินการ

แบ่งเป็น ๒ ช่วง ดังนี้

๑. ช่วงแรก เป็นการรวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาเกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นบ้าน ควบคู่ไปกับการสร้างสำนึกและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟู อนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้/ภูมิปัญญาเกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นบ้าน ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสำรวจร่วมกันของคนในชุมชน ไปสิ้นสุดที่การมีแผนปฏิบัติการร่วมกันที่จะฟื้นฟูและสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาดังกล่าว

๒. ช่วงที่สอง เป็นการดำเนินงานเพื่อฟื้นฟูและสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาเกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นบ้านตามแผนปฏิบัติการที่ได้จากการดำเนินการในช่วงแรก

๓. ช่วงที่สาม เป็นการสรุปทบทวนการดำเนินงาน

ผลที่คาดว่าจะได้รับในช่วงที่ ๑

๑. ทำเนียบพันธุ์พืชพื้นบ้านที่เป็นอาหารและยาของชาวปกากะญอ
๒. แผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟู/สืบทอด องค์ความรู้/ภูมิปัญญาเกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นบ้าน

พื้นที่ศึกษา

บ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

ส่วนที่ ๒

บริบทชุมชน

ความเป็นมาของชุมชน ประวัติหมู่บ้านวัดจันทร์

เมื่อ ๒๐๐ ปีก่อน บ้านวัดจันทร์ยังเป็นป่า มีสฤบเก่า เจดีย์เก่าที่เป็นซากปรักหักพังตลอดถึงฐานโบสถ์ ฐานวิหารเก่าอยู่หลายที่ สันนิษฐานว่าอาจเป็นวัดร้างเก่ามาก่อน ตรงสถานที่ วัดและสถานที่หมู่บ้านปัจจุบันแต่ก่อนนั้นยังไม่มีผู้คนอาศัยเลย ต่อมาเมื่อพระพุทธรูปจากทางพม่า ได้ถูกส่งผ่านมาทางนี้ ชื่อว่าหลวงพ่อดุตตะ ได้มาเห็นว่า สถานที่แห่งนี้ เป็นสถานที่ที่น่าจะมีประวัติความเป็นมาแน่นอน ก็เลยปักกลดอยู่ตรงบริเวณวัดในปัจจุบัน ซึ่งชาวบ้านที่อยู่ทางขุนแจ่มน้อย ชื่อว่าดูลอย และอีกคนอยู่ทางบ้านห้วยตอง ได้มาเห็นพระพุทธรูป เกิดความเลื่อมใส แต่อาศัยที่ว่างอยู่ห่างไกล ยากแก่การมาทำบุญ ผู้ให้สัมภาษณ์บอกว่าจากที่ได้ฟังมาอีกทีหนึ่ง พ่อเฒ่าดูลอย และพ่อคำหมื่น จะผลัดกันมาส่งข้าวในแต่ละวัน เนื่องจากว่าเส้นทางที่ไกล ลำบากต่อการสัญจรไปมา สองผู้เฒ่าจึงได้ตกลงกันว่า จะย้ายครอบครัวมาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านวัดจันทร์แทน ซึ่งตอนแรกของการย้ายมีประมาณ ๔ ครอบครัวเท่านั้น ย้ายมาอยู่ทางตะวันตกของหมู่บ้านในปัจจุบัน (ห้วยบ้านร้าง) จากนั้นก็ได้ช่วยกันบูรณะซ่อมแซมเจดีย์ ก็มีคนต่างบ้านมาช่วยกันบ้าง การตั้งวัดครั้งแรกไม่ใช่ตรงปัจจุบันจะตั้งอยู่ใกล้ ๆ ต้นโพธิ์ทางซ้ายมือ จากนั้นผู้คนก็เริ่มย้ายถิ่นฐานเข้าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะสถานที่เอื้อต่อการทำเกษตร น้ำห้วยอุดมสมบูรณ์ดี เมื่อชาวบ้านเริ่มมีมากขึ้น พ่อดูลอยกับพ่อคำหมื่น ก็ได้ไปปรึกษาทางหลวงพ่อดุตตะ ในการที่จะบูรณะ ซ่อมแซมสถานที่วัดใหม่อีกครั้ง จากนั้นก็เริ่มทำการซ่อมแซม โดยการปันอิฐ ก่ออิฐ สร้างพระธาตุใหม่ โดยพระธาตุปัจจุบันมีสถาปัตยกรรมที่รับมาจากทางพม่าตามแนวคิดของหลวงพ่อดุตตะ สร้างยังไม่เสร็จ ยังค้างอยู่ยอดพระธาตุ ซึ่งยังไม่ได้ทำพิธียก หลวงพ่อขอเดินทางกลับเพื่อจะไปเยี่ยมแม่ที่อยู่ทางฝั่งพม่าระหว่างทางเกิดอาพาธและเกิดมรณภาพไป

ต่อมาจากคำบอกเล่า ได้มีท่านพระครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย ได้จาริกธุดงค์จากทางอำเภอปาย ผ่านทางเมืองแปง และผ่านมายังบ้านจันทร์ ชาวบ้านได้นิมนต์ท่านให้ทำพิธีสมยยอดพระธาตุให้แล้วเสร็จ ท่านก็ได้ทำการบูรณะต่อจากหลวงพ่อดุตตะและทำพิธียกยอดจนเสร็จแล้วก็เดินทางกลับไปยังอำเภอสะเมิง จากคำบอกเล่า ช่วงที่มีการทำนาทางขึ้นดอยสุเทพนั้นได้มีชาวบ้านวัดจันทร์ได้ไปช่วยทำทางหลายสิบคน ส่วนมากจะเดินทางไปเชียงใหม่ จะใช้ระยะเวลาเดินทางประมาณ ๓ วัน ถึงเชียงใหม่

ต่อมาไม่นาน ก็ได้มีลัทธิหนึ่งเกิดขึ้นที่บ้านวัดจันทร์ (หม่อเจเทาะ) ผู้นำลัทธินี้ชื่อว่าหม่อขาว มาอาศัยอยู่ในวัดจนทางอำเภอทราบเรื่อง ก็ส่งเจ้าหน้าที่มาสืบเกรงว่าจะเป็นลัทธิคอมมิวนิสต์ เพราะชาวบ้านได้เข้าเป็นสมาชิกของลัทธินี้หลายครอบครัว ซึ่งจะทำพิธีทั้งวันพระและวันอาทิตย์ เมื่อเจ้าหน้าที่ขึ้นมาเกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่และชาวบ้านที่เขาถือลัทธิกัน เกิดเหตุการณ์ต่อสู้ขึ้นมาทำให้เกิดการยิงกันตายหลายคนด้วยกัน เจ้าของลัทธิก็หนีหายไป ปัจจุบันคนที่ถือลัทธินี้ยังมีอยู่ในบ้านเด่น ประมาณ ๓ - ๔ ครอบครัว ต่อจากนั้นไม่นาน "โครงการพระธรรมจาริก" ก็ได้เกิดขึ้น ได้มีพระอุไร ไม่ทราบฉายา ได้ขึ้นมาจาริกอยู่ที่บ้านวัดจันทร์ ทำให้ชาวบ้านเริ่มเกาะกลุ่มและรวมตัวกันมากขึ้น ได้ทำการบูรณะซ่อมแซม วัด ทำการปรับพื้นที่ต่อจากหลวงพ่อดุตตะและครูบาศรีวิชัย ได้มีการส่งพระธรรมจาริกขึ้นมาปฏิบัติงานเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน

ย้อนหลังไปอีก หลังจากที่ท่านครูบาศรีวิชัยทำพิธีสวมนอดพระธาตุเสร็จแล้วและได้ เดินทางกลับไปไม่นานนัก ที่บ้านวัดจันทร์แห่งนี้เกิดโรคไข้ทรพิษ (ฝีดาษ) ระบาดกันอย่างแพร่ ทำให้ชาวบ้านล้มหายตายจากกันไปเป็นอันมาก จากคำบอกเล่า มีคนตายไปไม่เว้นในแต่ละวัน ชาวบ้านเริ่มหนีไปอยู่ในป่า เพื่อหนีโรคระบาด บางคนก็ไปตั้งรกรากใหม่ ทำให้เกิดเป็นหมู่บ้าน หย่อมบ้านใหม่ เช่น ห้วยฮ่อม ดอยตุง โป่งขาว หนองแดง เป็นต้น ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็หนีมาตั้งรกรากทางตะวันออกของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นป่าทึบ (บริเวณบ้านวัดจันทร์) ในปัจจุบัน บวกกับบริเวณนี้อยู่ใกล้วัด ทำให้ง่ายต่อการไปทำบุญ เมื่อชาวบ้านเข้ามาอยู่ใกล้วัด ทำให้มีโอกาส มีเวลาพัฒนาวัดมากขึ้น

และช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง จากคำบอกเล่า ญี่ปุ่นก็เดินทางผ่านที่นี่เหมือนได้อาพระพุทธรูปมาทิ้งไว้ที่บ้านวัดจันทร์ ๑ องค์ ได้ค้นพบ บริเวณปลายนาของนายประเทือง พานทอง ปัจจุบัน

สภาพทางกายภาพของหมู่บ้านวัดจันทร์และพื้นที่ศึกษา

บ้านวัดจันทร์ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ของโครงการหลวง โดยมีระยะทางห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ๑๖๕ กิโลเมตร บนเส้นทางหมายเลข ๑๐๗, ๑๐๙๕ และ ๑๒๖๕ (สายเชียงใหม่ - แม่ มาลัย ปาย - วัดจันทร์) หรือ ๑๕๕ กิโลเมตรจากตัวเมืองเชียงใหม่บนเส้นทางหลวงหมายเลข ๑๐๗, ๑๐๙๖ และ ๑๐๐๔ (สายเชียงใหม่ - แม่ริม - สะเมิง - ป่อแก้ว - ดงสามหมื่น - วัดจันทร์) และอยู่ห่างจากอำเภอแม่แจ่ม เป็นระยะทาง ๔๕ กิโลเมตร บนเส้นทางหลวงหมายเลข ๑๐๘๘ (สายแม่แจ่ม - วัดจันทร์) โดยเป็นเส้นทางอยู่ระหว่างการก่อสร้างและอนาคตอันใกล้นี้จะเส้นทางคมนาคมที่ใกล้ที่สุดในการเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่มายังบ้านวัดจันทร์ เพื่อผ่านต่อไปยังอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านวัดจันทร์ตั้งอยู่ท่ามกลางหุบเขาและที่ราบสูง ซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง ๙๐๐ - ๑๓๐๐ เมตรมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตของบ้านสันม่วง
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับพื้นที่ทำนาของชาวบ้าน
- ทิศใต้ ติดต่อกับเขตของบ้านเด่น
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน

ปัจจุบันในบ้านวัดจันทร์มีการปกครองกันดังนี้ คือ นายไชยา ปิ่นเพชรกุล เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายชะ พิทักษ์ศรีภูมิ นายวินัย ศิริชัยพุกษา เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายบุญสม ปิ่นเพชรกุล และนางปรางวลัย พานทอง เป็นสมาชิกอบต.

สภาพภูมิประเทศ

มีลักษณะเป็นภูเขาและที่ราบหุบเขา โดยมีพื้นที่บางตอนเป็นเนินเขาใหญ่ - น้อยสลับกัน และมีแหล่งน้ำซับกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ มีพันธุ์ไม้เมืองหนาวโดยเฉพาะประเภทสนสองใบและสนสามใบ ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นแหล่งไม้สนธรรมชาติที่ใหญ่ ระหว่างหุบเขามักจะมีที่ราบแคบ ๆ น้ำท่วมถึงที่ราบข้าง ดิ่งและแอ่งระหว่างเขา ซึ่งใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกของชุมชน โดยอาศัยห้วยน้ำต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากร่องน้ำและทางระบายน้ำฝนตามธรรมชาติ ที่มีอยู่อย่างกระจายภายในพื้นที่ ทำให้บางส่วนของพื้นที่กลายเป็นต้นกำเนิดลำน้ำแม่แจ่ม ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการเพาะปลูก การทำเกษตร

สภาพภูมิอากาศ

จะร้อนในฤดูร้อน และจะหนาวจัดในฤดูหนาว เดือนเมษายนในบางปีอุณหภูมิถึง ๓๒ องศาเซลเซียส และลดต่ำถึง ๒ องศาเซลเซียส จนอาจเกิดการจับตัวของน้ำค้างแข็ง (แม่คั่น) อยู่ตามผิวหน้าดินได้ตอนช่วงเช้าบางวัน ในเดือนมกราคมของบางปี ความแตกต่างของอุณหภูมิระหว่างกลางวันและกลางคืนในฤดูร้อนและฤดูหนาวค่อนข้างมาก ในขณะที่ช่วงฤดูฝนจะมีความแตกต่างกันไม่มากนัก

สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

เนื่องจากชาวกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) ส่วนใหญ่ดั้งเดิมจะมีอาชีพในการทำเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ และการสิกรรม การตัดฟัน การเก็บสมุนไพรและนำของป่ามาจำหน่าย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการทำงานเพียงพื่อยังชีพภายในครอบครัวเท่านั้น

ประชากร

ประชากรบ้านวัดจันทร์ มี ๑๔๐ ครอบครัว ๑๐๙ หลังคาเรือน ๕๙๖ คน

กลุ่มเชื้อชาติ วัฒนธรรม และสภาพสังคม

ประชากรในพื้นที่ เป็นชาวปกากะญอทั้งหมด นับถือพระพุทธศาสนาตามแรงศรัทธาต่อเหล่าพระสงฆ์ที่รู้ดั่งคัมภีร์ผ่านเข้ามาภายในพื้นที่ บางคนครอบครัวก็ยังคงยึดมั่นอยู่กับการนับถือ - เช่นไหว้ผีบ้านผีเรือน ซึ่งเป็นความเชื่อถือที่มีมาแต่ดั้งเดิมและตกทอดมาถึงรุ่นลูก - รุ่นหลานตามคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่และหมอผีประจำหมู่บ้าน

ชนชาว “ปกากะญอ” เป็นชนเผ่าที่มีความรักสงบและชอบสันโดษ จึงมักพบปกากะญอ บางครอบครัวถอยร่นหนีความเจริญทางวัตถุและความพลุกพล่านออกไปอยู่ตามลำพังในที่ที่ห่างไกลออกไปเพื่อละกิเลสมิให้เกิดความอยากมี - อยากได้ - ไม่มีอาชีพ และไม่มียาขายได้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีนิสัยที่ชอบรักแขกและต้อนรับคนแปลกหน้า - ต่างถิ่น

สภาพสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในบ้านวัดจันทร์

การคมนาคม

เส้นทางคมนาคมจากจังหวัดเชียงใหม่ถึงบ้านจันทร์มาได้ ๓ ทางคือ

๑. เส้นทางสายเชียงใหม่ - แม่มาลัย - ปาย - บ้านจันทร์ ระยะทาง ๑๖๕ กม. โดยมีสภาพของผิวจราจรอยู่ในสภาพที่ดีจากช่วงเชียงใหม่ - แม่มาลัย - ปาย ส่วนเส้นทางที่แยกเข้าบ้านวัดจันทร์ยังคงเป็นเส้นทางดินลูกรังบดอัดแน่นอยู่เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาจมีบางช่วงบางตอนที่มีลักษณะชำรุดเป็นหลุมเป็นบ่ออยู่บ้างในฤดูฝนและฤดูน้ำหลาก ทำให้ยากต่อการเดินทางสัญจรไปมาโดยรถยนต์นั่งธรรมดา

๒. เส้นทางสายเชียงใหม่ - สะเมิง - ดงสามหมื่น - บ้านจันทร์ ระยะทาง ๑๕๕ กม. โดยมีสภาพผิวจราจรที่ดีจากช่วงเชียงใหม่ - สะเมิง บ่อแก้ว ส่วนเส้นทาง จาก บ่อแก้ว - ดงสามหมื่น - บ้านจันทร์ ก็ยังคงเป็นลูกรังบดอัดและมีลักษณะชำรุดเป็นหลุมเป็นบ่อในฤดูฝนเช่นเดียวกัน

๓. เส้นทางสายใหม่ที่ตัดจากอำเภอแม่แจ่ม ผ่านบ้านจันทร์ เพื่อเชื่อมต่อกับอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีระยะทาง ๙๕ กม. เป็นเส้นทางที่อยู่ในระหว่างการก่อสร้าง โดยในอนาคตอันใกล้หากเมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นก็จะกลายเป็นเส้นทางที่ใกล้ที่สุด เมื่อเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ไปยังแม่ฮ่องสอนโดยทางรถยนต์ และจะเป็นเส้นทางคมนาคมที่มีอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างมากต่อพื้นที่ตำบลบ้านจันทร์

การไฟฟ้า

ในปัจจุบันมีการบริหารของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคในพื้นที่บ้านวัดจันทร์ ในลักษณะ PHASES

การประปา

ในบ้านวัดจันทร์ อาศัยการสูบน้ำจากอ่างเก็บของกรมชลประทาน ขึ้นไปพักเก็บไว้ในแท็งค์น้ำบนยอดเนินเขา เพื่อปล่อยลงมาจ่ายบริการให้กับชาวบ้านต่อไป สภาพใช้ได้ แต่ก็ติดขัดบ้างเป็นกรณีในช่วงฤดูทำนา เพราะต้องเอาน้ำไปใช้ในการทำเกษตรกรรม

โทรศัพท์

ที่บ้านวัดจันทร์ มีโทรศัพท์สาธารณะ ๑ ตู้ ใช้การได้เป็นบางครั้งในช่วงฤดู ส่วนในช่วงฤดูร้อนใช้การได้เป็นอย่างดี

การไปรษณีย์และโทรเลข

มีปรากฏในลักษณะที่เป็นสถานที่ทำการไปรษณีย์ชั่วคราวอยู่ในบ้านจันทร์ ๑ แห่ง

การศึกษาและศาสนา

มีโรงเรียนขยายโอกาสที่บ้านจันทร์ ๑ แห่ง เปิดสอนตั้งแต่ อนุบาล ๑ ถึง ชั้น ม.๓ เป็นโรงเรียนที่ขึ้นตรงต่อสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

การรักษาพยาบาล

มีสถานอนามัย ๑ แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านห้วยบง ห่างจากบ้านจันทร์ ประมาณ ๔ กม. หากว่าสถานที่ดังกล่าวไม่สามารถให้บริการได้อย่างเพียงพอทั่วถึงก็สามารถที่จะเข้าไปบริการที่โรงพยาบาลปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีแพทย์ประจำอยู่ ๒ คน

การธนาคาร

มีธนาคารข้าวอยู่ ๑ แห่ง ซึ่งได้รับพระราชทานจากในหลวงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใช้สำหรับกู้ยืมข้าวแล้วมาคืนโดยการคัสดอกเบี้ยที่ต่ำ

ด้านอาชีพ

มีศูนย์ศิลปาชีพบ้านวัดจันทร์ ตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณวัดภายใต้การดำเนินงานของโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ จะมีการฝึกสอนและพัฒนาฝีมือแม่บ้านตลอดจนสาวชาวกะเหรี่ยงเพื่อให้ได้รับความรู้ความชำนาญในการทอผ้า ทั้งที่ผ้าพื้นเมืองย้อมสี ผ้ายกดอก ผ้ามัดหมี่ ทั้งนี้ จะเป็นการพัฒนาในด้านฝีมือแรงงานและรูปแบบลวดลายต่าง ๆ ของผ้าพื้นเมืองดังกล่าวด้วย

การเปลี่ยนแปลงของบ้านวัดจันทร์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ปี	เหตุการณ์
หลายร้อยปีที่ผ่านมา	- ตั้งหมู่บ้านแต่ดั้งเดิม ๖ หลังคาเรือน - อาชีพหลัก คือ ทำนาเพื่อยังชีพ ปีละครั้ง - ใช้แรงงานสัตว์, คน (ปัจจุบันใช้เครื่องจักร)
๒๕๐๙	- มีพระธรรมจาริกขึ้นมาประจำอยู่วัดจันทร์ - มีการสร้างศาลาบำเพ็ญบุญ ๑ หลัง
๒๕๑๖	- ย้ายมาสร้างวิหารหลังปัจจุบัน โดยได้จ้างช่างจากในตัวเมืองเชียงใหม่ - ได้รับการรวมแรงร่วมใจจากชาวบ้านช่วยกันเป็นส่วนใหญ่โดยที่ไม่ได้ใช้เงินมากนัก
๒๕๑๘	- มีการสร้างโรงเรียนบ้านจันทร์ เปิดสอนถึง ป.๔ โดย มีนายดวงเดช คำออน เป็นครูใหญ่
๒๕๒๒	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันได้เสด็จมาเยี่ยมพสกนิกรที่บ้านวัดจันทร์แล้วได้พระราชทาน สร้างศาลาลงหนึ่ง ชื่อ "ศาลาร่วมใจ" - เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ เพราะศาลาแห่งนี้เป็นที่แจกจ่ายยาให้กับชาวบ้าน - มีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ ๔ คน ซึ่งได้ส่งไปศึกษาด้านการปฐมพยาบาลที่พระราชวัง สอนจิตรลดา เป็นคนบ้านจันทร์โดยกำเนิด
๒๕๒๗	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเยี่ยมเยียนอีกครั้ง พร้อมกับได้รับให้สร้างศูนย์ศิลปาชีพบ้านวัดจันทร์ขึ้น - ได้เกณฑ์เอากลุ่มหนุ่มสาวไปฝึกทอผ้า แกะสลัก สาน ที่สวนจิตรลดา กรุงเทพฯ - ได้ส่งไปฝึกงานที่พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ทุกปี เพื่อมาสอนให้กับชาวบ้านที่ต้องการอยากเรียนเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้าน

๒๕๒๘	- เกิดส่วนยอดของพระธาตุกลม พระวิเชียร วชิโร ได้ทำการบูรณะซ่อมแซมออกแบบใหม่ เพื่อความมั่นคง
๒๕๓๖	- ไฟฟ้าเริ่มเข้ามา - ชาวบ้านเริ่มซื้ออาหารจากในเมืองมากขึ้น
๒๕๓๙	- วันเด็กประจำปี เกิดการกินอาหารพิษกันอย่างมาก มาย เนื่องจากการทำอาหารที่อาจมีสารตกค้าง เด็กจำนวน ๕๐๐ คนรวมทั้งผู้ปกครองด้วย ต้องเข้าโรงพยาบาล นับเป็นประวัติศาสตร์ที่ร้ายแรงภายในรอบ ๑๐๐ ปี - การสืบสวนไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัดว่ามาจากอะไร สันนิษฐานว่าอาจเกิดจากการย้อมสีผ้าที่ตกค้างล้างไม่สะอาด - กำนันวิเชียร ศิริชัยพุกษา ถูกสังหารจนเสียชีวิต - จากนั้นไม่มีผู้นำคนไหนที่มีความสามารถเพียงพอที่จะแทนที่ได้ ในความรู้สึกของชาวบ้าน
๒๕๔๑	- ได้มีการเปิดโรงเรียนขยายโอกาส ถึง ม.๓ - ยาบ้าระบาดอย่างหนัก ทำให้เกิดความเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า - มียาเสพติดระบาด (เฮโรอีน) เพราะเป็นทางผ่าน พ่อค้ายา ก็ถือโอกาสปล่อยยาในเขตบ้านจันทร์
๒๕๔๕	- มีการจัดงานชาวเขาสัมพันธ์ขึ้นเป็นครั้งที่วัดบ้านจันทร์ - มีพระสุชาติ สุวฑฒโก ร่วมกับอบต.บ้านจันทร์ได้จัดร่วมกัน - ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. โครงการพระธรรมจาริกองค์กร SIF - มีผู้มาร่วมงานประมาณ ๒,๕๐๐ คน - ปัจจุบัน มีชาวบ้าน ๑๐๙ หลังคาเรือน ๑๔๐ ครอบครัว ประชากร ๕๗๙ คน

ปัญหาและการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ปัญหา	การแก้ไข
- ขาดน้ำอุปโภค บริโภคในหน้าแล้ง	- ได้รับการสนับสนุน รพช. มาขุดน้ำบาดาล ๑ แห่ง ลึกประมาณ ๕๐ เมตร
- ว่างงาน นิยมไปทำงานที่ตัวเมืองเชียงใหม่ โดยเฉพาะหนุ่มสาว	
- ด้านสาธารณสุข โรคตาแดง, ไข้เลือดออก	- รับบริการจากอนามัยชุมชน

ปัญหาในการดำเนินกิจกรรม

๑. ไม่ได้เตรียมข้อมูลที่ชักถาม
๒. มีการถามแทรกก่อน
๓. จะมีการให้ข้อมูลเฉพาะบางคน บางคนไม่ได้พูดคุยเลย
๔. ไม่ได้จับเวลาในการเริ่มต้น - จบ

ส่วนที่ ๓

กระบวนการทำงาน

๑. ประชุมชี้แจงโครงการ

การประชุมชี้แจงโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้เกิดความเข้าใจในการทำงาน และเพื่อวางแผนการทำงานที่ได้กำหนดไว้ในกิจกรรม โดยมีวิธีการคือ ประกาศให้เยาวชน กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้านและทีมงานมาประชุมวางแผนร่วมกัน ณ ศูนย์อบรมศีลธรรมฯ บ้านวัดจันทร์ในวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๔๕ ซึ่งก็ได้ทำให้เกิดความเข้าใจที่มาของโครงการ และกระบวนการทำงาน ได้มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบตลอดถึงเปิดโอกาสซักถามในเรื่องที่สงสัย

๒. การทำแผนที่รอบนอกชุมชน

การจัดทำแผนที่รอบนอกชุมชนนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำแผนที่รอบนอกชุมชนและเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการสำรวจพันธุ์พืชผักพื้นบ้าน โดยมีการนัดประชุมกันมาวางแผนในการที่จะทำแผนที่นอกกรอบ ขั้นตอนแรกคือให้ตัวแทนเยาวชน ๓-๔ คน ออกสำรวจตามพื้นที่ที่ต้องการทำแผนที่โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ ให้อาจารย์ชานนดเป็นพาหนะในการออกสำรวจ แล้วกลับมาจัดทำแผนที่รอบนอกชุมชนกันที่วัด (ศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงบ้านวัดจันทร์) โดยประกาศออกเสียงตามสายโดยชักชวนให้ผู้อาวุโสและเยาวชนทั้งชาย-หญิง มาทำแผนที่กันที่วัด โดยใช้เวลา ๒ วันคือ วันที่ ๙-๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๕ ผลที่ได้จากการทำแผนที่คือ ได้แผนที่นอกกรอบชุมชน ซึ่งเป็นผลงานของเยาวชน เยาวชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการแสดงออกถึงความสามัคคี ความร่วมมือในการทำงานเป็นอย่างดี ตลอดถึงได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ในการที่จะออกสำรวจพันธุ์พืชพื้นบ้าน

๓. การทำแผนที่รอบในชุมชน

การทำแผนที่รอบในชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะจัดทำแผนที่รอบในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการทำ ได้ชักชวนให้เยาวชนมาประชุมแล้วแบ่งกลุ่มออกเป็น ๒ กลุ่มแล้วให้ออกสำรวจเป็น ๒ สาย คือ สายเหนือกับสายใต้ พร้อมกับให้เยาวชนบันทึกทรัพยากรในชุมชนว่ามีอะไรบ้างแล้วกลับมาจัดทำแผนที่รอบในชุมชนกันที่เหมือนอย่างการทำแผนที่รอบนอก ซึ่งก็ใช้เวลาในการทำ ๒ วันคือ วันที่ ๑๑ กับ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๔๕

ผลที่ได้จากการจัดทำแผนที่รอบในชุมชน คือได้ทราบทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนบ้านวัดจันทร์ ได้แผนที่รอบในชุมชนของบ้านวัดจันทร์และได้ที่อยู่ ที่ตั้งสถานที่สำคัญและผู้อาวุโสที่มีความรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นบ้านในชุมชน

๔. ประวัติศาสตร์ชุมชน

การทำประวัติศาสตร์ชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเยาวชนและชาวบ้านได้รับรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยมีวิธีการคือเชิญผู้อาวุโสมาแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในอดีตมาจนถึงปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร พร้อมกันนี้ก็ให้เยาวชนและยุวชนได้มาฟัง เหตุการณ์ที่กล่าวถึงเป็นทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนทั้งทางบวกและทางลบ การทำประวัติศาสตร์ชุมชนดำเนินการในช่วงปลายเดือนตุลาคม ๒๕๔๕ กิจกรรมเหล่านี้จะทำในวัดซึ่งสะดวกและเป็นศูนย์รวมจิตใจในการทำงาน

ผลที่ได้จากการทำประวัติศาสตร์ชุมชนคือ เยาวชน ผู้อาวุโส ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ประวัติของหมู่บ้าน ประวัติของวัด ทำให้เยาวชนชาวบ้านได้รู้และได้เข้าใจถึงความเป็นมาของชุมชน เหตุการณ์ที่สำคัญในอดีตทั้งทางบวกและทางลบว่าเป็นอย่างไร

๕. วงจรวิถีชีวิต

การทำวงจรวิถีชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนทราบถึงวิถีชีวิตในรอบหนึ่งปีของชุมชนทั้งในด้านการผลิตและในด้านพิธีกรรมและเพื่อให้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นบ้าน ในการทำวงจรวิถีชีวิต มีวิธีการดำเนินงาน คือ เชิญผู้อาวุโสในชุมชน เยาวชนมาร่วมจัดทำวงจรวิถีชีวิต โดยให้ผู้อาวุโสได้เล่าถึงวิถีชีวิตในด้านการผลิตในรอบปีมีอะไรบ้าง วิถีชีวิตในด้านพิธีกรรมในรอบหนึ่งปีมีอะไรบ้าง

สถานที่ที่ใช้ในการจัดทำวงจรวิถีชีวิตคือ วิหารวัดจันทร์ ทำในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๕ ผลที่ได้จากการทำวงจรวิถีชีวิต คือได้ชาร์ทวงจรวิถีชีวิตที่แสดงถึงวิถีการผลิตและพิธีกรรมของชาวบ้านในรอบหนึ่งปี เยาวชนได้รู้และเข้าใจในวิถีชีวิต ในด้านการผลิตและในด้านพิธีกรรมว่าในรอบหนึ่งปีมีพิธีกรรมที่จะต้องทำว่ามีอะไร การผลิตพืชผลในรอบหนึ่งปีมีอะไรบ้าง มีขั้นตอนการผลิตอย่างไร ตลอดถึงเยาวชนได้ทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นว่าช่วงเวลาไหนที่พืชพื้นบ้านเก็บกินได้ ช่วงไหนที่เก็บกินไม่ได้

นอกจากกิจกรรมหลักที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ชาวบ้านมีแนวคิดว่าการที่เราทำแผนที่ทำประวัติชุมชน ถ้าทำแล้วเก็บไว้คงมีประโยชน์ไม่มาก รู้กันเฉพาะคนทำงาน ดังนั้นจึงได้ตกลงกันสร้างชุมประวัติศาสตร์ขึ้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อตีตื้นแผนที่ ตีตประวัติหมู่บ้านเพื่อให้เยาวชน เด็ก ได้รับรู้ ได้อ่านความเป็นมาของหมู่บ้าน

เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวบ้านจึงได้เรียกประชุมหัวหน้าหมวด ซึ่งในชุมชนบ้านจันทร์มี ๗๐ หมวด มาประชุมส่งตัวแทนหมวดมาจัดทำชุมประวัติศาสตร์วันละ ๒ คน ได้มีการสร้างชุมประวัติศาสตร์โดยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในการมาทำงาน ซึ่งชุมประวัติศาสตร์เป็นชุมทรงไทย ความยาว ๒ เมตร เสา ๒ ต้น สร้าง ๒ ชุม

ได้จัดทำในบริเวณทางเข้าวัด เพื่อว่ามีคนต่างถิ่นมาเที่ยวหรือผ่านเข้ามา ได้ทราบประวัติ ชุมชนเพราะวัดเป็นสถานที่โบราณท่องเที่ยว

ผลที่ได้จากการทำงานคือ ได้ชุมประวัติศาสตร์ ซึ่งจะตีตื้นแผนที่ประวัติชุมชน ๒ หลัง ได้รับความสามัคคีในชุมชน

๖. การบันทึกเทป ถอดเทป

การบันทึกเทป จะทำควบคู่ กับการจัดบันทึก ซึ่งการบันทึกเทปจะจัดทำทุกกิจกรรมแล้วกลับมาถอดเทป สรุปเพื่อให้ได้ข้อมูลทุก ๆ กิจกรรมสอดคล้องกับความเป็นจริง

กิจกรรมการดำเนินงาน ระยะ ๔ เดือนที่ผ่านมา

กิจกรรมหลัก

๑. จัดทำแผนที่รอบในชุมชน
๒. จัดทำแผนที่รอบนอกชุมชน
๓. จัดทำประวัติศาสตร์ชุมชน
๔. วงจรชีวิต

กิจกรรมย่อย

จัดทำชุมประวัติศาสตร์โดยในชุมมีการจัดทำแผนที่ประวัติหมู่บ้าน ๒ ชุมทรงไทย

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

๑. เยาวชนและยุวชนได้ให้ความสนใจในการทำแผนที่เป็นอย่างดี และได้ทำกิจกรรมร่วมกัน และเล็งเห็นความสามัคคีของกลุ่มเยาวชนเอง
๒. ได้แผนที่ทางกายภาพทั้งแผนที่รอบในและแผนที่รอบนอกชุมชน (กระดานชาร์ท)
๓. ได้ประวัติความเป็นมาของชุมชนโดยเล่าจาก ๒๐๐ ปี ก่อน จากนั้นก็มาถึง พ.ศ. ๒๕๑๐ – ปัจจุบัน
๔. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น อบต.ได้นำแผนที่ชุมชนที่ทางโครงการจัดทำขึ้นมาเป็นกรณีตัวอย่างเพื่อที่จะจัดทำแผนที่ระดับตำบลต่อไป
๕. ได้วงจรชีวิตที่แสดงวิถีชีวิตการผลิตและด้านพิธีกรรมในรอบ ๑ ปี
๖. เยาวชน ผู้อาวุโส และคนในชุมชน ได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ของการจัดทำแผนที่รอบในชุมชน เพราะมีส่วนช่วยในระบบการวางท่อน้ำปะปาหมู่บ้าน
๗. ได้ร่วมประวัติศาสตร์เพื่อที่จะติดตั้งแผนที่ , ประวัติชุมชน ๒ ชุม (ทรงไทย)
๘. กลุ่มเยาวชน พ่อบ้าน แม่บ้าน ผู้อาวุโส ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการจัดทำกิจกรรมแต่ละครั้ง ถือได้ว่าเป็นการลดช่องว่างระหว่างวัย และได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นในชุมชน
๙. เยาวชนเกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำแผนที่ การจัดทำชุมชนประวัติศาสตร์ การจัดทำประวัติชุมชน ฯลฯ

ปัญหา อุปสรรค ของการดำเนินงาน

๑. ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมบางเดือนเป็นช่วงเวลาที่ตรงกับฤดูการเก็บเกี่ยวของชุมชน ทำให้การจัดกิจกรรมไม่มีความต่อเนื่อง
๒. ฤดูกาลที่เป็นช่วงฤดูฝน ชาวบ้านเป็นห่วงเรื่องความเสียหาย และการเก็บเกี่ยวของผลผลิต จึงทำให้เป็นปัญหาในช่วงกิจกรรมการจัดทำวงจรชีวิต
๓. ขาดเทคนิคเกี่ยวกับการชี้แนะ เรื่องการสื่อสารภาษาถิ่นของกลุ่มเยาวชน จึงยากสำหรับเยาวชนที่จะเก็บข้อมูลในพื้นที่
๔. เยาวชนไม่ค่อยกล้าแสดงออกมากนัก

ส่วนที่ ๓

เนื้อหาการดำเนินงาน

การทำแผนที่รอบนอกชุมชน

ณ ศูนย์อบรมศีลธรรมฯ บ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๕

ช่วงเช้าหลังจากที่ได้เปิดธรรมเสียงตามสายแล้วก็ได้ประกาศให้เยาวชนพร้อมทีมงานให้ลงมาทำแผนที่ที่วัด ช่วงสายมีเยาวชนมาทำแผนที่รอบนอกกันมากพอสมควร เพราะเป็นช่วงปิดเทอมที่มามากมี ๔๙ คน ก็ให้แบ่งกันไป ทำอาหาร ๑๕ คน ส่วนที่เหลือก็ให้ทำแผนที่ไป ก่อนจะทำแผนที่ก็ให้ประธานเยาวชนบ้านจันทร์ ได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำแผนที่รอบนอกก่อน จากนั้นก็ลงมือทำจากการสังเกต เยาวชนที่เป็นตัวนำ ได้กำหนดลากเส้น ลำห้วยก่อน จากนั้นก็วาดถนน แล้วค่อยแต่งเติมสัญลักษณ์ต่าง ๆ

ช่วงบ่ายเวลา ๑๕.๐๐ น. หลังจากที่ทำแผนที่รอบนอกเสร็จก็ได้แบ่งกลุ่มให้กับเยาวชนออกเป็น ๓ กลุ่ม โดยตั้งคำถามให้ดังนี้

๑. ท่านได้อะไรจากการจัดทำแผนที่รอบนอก

๒. มีส่วนใดบ้างที่เพิ่มเติมในการจัดทำแผนที่รอบนอก

หลังจากให้เยาวชนระดมสมองแล้ว ให้ตัวแทนกลุ่มออกมารายงาน ผลของการรายงาน มีดังนี้

- ได้รู้พื้นที่ท้องถิ่นของตนเอง
- ได้รู้สภาพภูมิประเทศในท้องถิ่นของตนเอง
- ได้ความสามัคคี
- ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
- ได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับชุมชน

การออกสำรวจพื้นที่การจัดทำแผนที่รอบนอก โดยเยาวชนบ้านจันทร์

๒ ตุลาคม ๒๕๔๕ ณ ศูนย์อบรมศีลธรรมฯ บ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

ทีมงานวิจัยได้นำัดประธานเยาวชนพร้อมกับเยาวชนผู้ชาย ๓ คน มาวางแผนกันว่าวันนี้จะออกสำรวจพื้นที่ใดบ้าง พุดคุยแลกเปลี่ยนกันเสร็จ จากนั้นก็ออกเดินทางสำรวจโดยใช้รถจักรยานยนต์ ๓ คน ซึ่งงานที่มอบหมายให้เยาวชนทำมีดังนี้

๑. แบ่งอาณาเขตในการที่ออกสำรวจพืชพื้นบ้าน ตลอดถึงน้ำลำห้วยที่สำคัญว่ามีกี่ ลำห้วย
๒. ให้นับแปลงพื้นที่นาว่ามีทั้งหมดกี่แปลงในพื้นที่ที่เราต้องการจัดทำแผนที่รอบนอก
๓. ให้เยาวชนบันทึกรายละเอียดของพื้นที่ เช่น ชื่อลำห้วย เป็นต้น

ในการจัดทำออกสำรวจพื้นที่ครั้งนี้เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการทำแผนที่รอบนอกและได้รู้จักท้องถิ่นของตนเองและทำแผนที่ได้ถูกต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ออกสำรวจได้ครึ่งวันก็พักทานข้าวที่อ่างเก็บน้ำห้วยอ้อ ช่วงบ่ายก็เดินทางออกสำรวจต่อในด้านทางตะวันตก โดยเริ่มจากอ่างเก็บน้ำลงไปถึงสะพานระหว่างบ้านเด่นกับบ้านจันทร์ ใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมงเศษ ก่อนกลับก็นัดให้เยาวชนมาทำแผนที่รอบนอกในวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๕ เวลา ๐๘.๓๐ น.

วงจรชีวิตในด้านพิธีกรรม

<u>มกราคม</u>	ปีใหม่สากล จะมีการทำบุญ - ตักบาตรกันที่วัด เพื่อความเป็นสิริมงคลและเป็นการต้อนรับปีใหม่ เดือนนี้สำหรับพิธีกรรมที่สำคัญยังไม่มี
<u>กุมภาพันธ์</u>	จะทำบุญเนื่องในวันมาฆบูชา อย่างที่สากลนิยมทำกัน
<u>มีนาคม</u>	จะนิยมแต่งงานกันในเดือนนี้เพราะว่างจากการทำงานอย่างเต็มที่ หนุ่มสาวคู่ใดที่รักชอบพอกัน ก็จะต้องตกลงแต่งงานกันในเดือนนี้
<u>เมษายน</u>	เดือนเมษายน ชาวปกากะญอถือว่า เป็นเดือนแห่งวันขึ้นปีใหม่ จุลศักราช จะฉลองปีใหม่กัน ดังที่กล่าวไปแล้ว เดือนนี้ห้ามแต่งงาน เพราะว่าเป็นเดือนที่ไม่เหมาะ อาจมาจากสาเหตุที่ว่าเป็นเดือนแห่งการทำบุญ
<u>พฤษภาคม</u>	มีพิธีเลี้ยงผีเจ้าเมือง เลี้ยงผีที่ดูแลฝายน้ำ
<u>มิถุนายน</u>	-
<u>กรกฎาคม</u>	-
<u>สิงหาคม</u>	ทำพิธีเลี้ยงผีนา ทั้งนี้เพื่อให้สัตว์ที่เป็นศัตรูข้าวทำข้าวในนา โดยทำพิธีสวดแล้วแผ่ส่วนบุญอย่าให้สัตว์เหล่านั้นทำลายข้าว
<u>กันยายน</u>	มีพิธีมัดมือ หลังจากที่ได้งานเสร็จแล้ว
<u>ตุลาคม</u>	-
<u>พฤศจิกายน</u>	ก่อนนวดข้าวก็จะทำการเรียกขวัญข้าว
<u>ธันวาคม</u>	เดือนนี้ห้ามแต่งงานเพราะถือเป็นเดือนของผีที่ตายแล้ว หนุ่มสาวจะไม่นิยมแต่งงานกันในเดือนนี้

วงจรชีวิตในด้านพิธีกรรม

เทศกาลและงานประจำปี

สำหรับชาวบ้านจันทร์บางครอบครัวก็นับถือพุทธศาสนาแต่ยังมีอยู่หลายครอบครัวที่ยังคงยึดมั่นอยู่กับการนับถือผี ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคน อาจเนื่องจากชีวิตความเป็นอยู่แต่ดั้งเดิมของบรรพบุรุษชาวปากกระแญนั้นมีความคุ้นเคยและใกล้ชิดกับธรรมชาติในป่าจึงยอมได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติในช่วงเวลาต่าง ๆ ที่เปลี่ยนไปในรอบปี จนเกิดความเชื่อ ความฝังใจในเหตุผลและผลของภัยธรรมชาติ และอิทธิพลของดินฟ้าอากาศตลอดถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ดังนั้นชนบทรอบนี้ ประเพณี แนวยึดถือปฏิบัติรวมถึงเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ของชาวปากกระแญ จึงมีผสมปนเปกันระหว่างพุทธศาสนาและการนับถือผี งานเทศกาล และงานประเพณีสำคัญซึ่งชาวปากกระแญนิยมที่จะจัดฉลองมีอยู่เป็นช่วง ๆ ตลอดปี ที่พอจะสรุปมีดังนี้

งานฉลองวันขึ้นปีใหม่สากล

เป็นงานฉลองการขึ้นปีใหม่ ในวันที่ ๑ มกราคม ของทุกปี เช่นเดียวกับสากลนิยมทั่วไปชาวบ้านวัดจันทร์ที่นับถือพุทธศาสนาก็จะทำบุญเลี้ยงพระที่บ้าน หรือไปทำบุญตักบาตรเช่นเดียวกับพุทธศาสนิกชนทั่วไป

งานฉลองปีใหม่ – สงกรานต์

เป็นการฉลองการขึ้นปีใหม่แบบไทยนิยม ตามคติโบราณในวันที่ ๑๓ เดือนเมษายน ของทุกปี โดยจะทำการฉลองกันถึง ๔ วันเต็ม โดย

- วันแรก เป็นวันสังขารล่อง หรือ ล่องสังขาร ทุกบ้านจะฉลองด้วยการยิงปืนกันในหมู่บ้านประมาณตี ๓ – ๔
- วันที่สอง เป็นวันเนา หรือวันเนา ชาวบ้านจะทำ “สะตวง” เป็นกระทงสำหรับใส่พริก ใส่ข้าวปั้นเป็นรูปวัด รูปควาย สุกร สุนัข และไก่ ซึ่งถือเป็นสัตว์ที่มีบุญคุณต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ และชีวิตประจำวันของชาวปากกระแญ ทุกคนส่วนใหญ่จะไปทำบุญ ตักบาตร และร่วมกันฉลองกันที่วัดประจำหมู่บ้าน
- วันที่สาม ซึ่งเป็นวันพญาวันเป็นวันที่ชาวบ้านขนเจตีย์ทราย ทานข้าวหยาदन้ำอุทิศส่วนบุญกุศลให้กับบรรพบุรุษ เจ้ากรรมนายเวร ที่ล่วงลับไปแล้ว ช่วงบ่ายมีการฟังธรรม
- วันที่สี่ มีการรดน้ำดำหัวกับคนที่นับถือ ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้าน ไปตามหัววัด ต่าง ๆ ซึ่งเป็นประเพณีที่ดีงามที่ยึดถือกันมา ช่วงค่ำจะมีการสังคเหาะหมู่ บ้าน ซึ่งจะนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธี ชาวบ้านทุกคนก็จะมารวมตัวกันที่ที่ บริเวณกลางหมู่บ้าน ซึ่งด้ายสายสิญจ์รอบบริเวณ ให้ทุกคนเข้ามาในพิธี จากนั้นพระสงฆ์ก็จะสวดมนต์พรมน้ำมนต์เพื่อไล่ความเป็นเสนียดจัญไร และเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนและครอบครัว

งานประเพณีเลี้ยงผีเจ้าเมือง – เจ้าบ้าน

เป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติด้วยความเชื่อสืบต่อกันมา เพื่อเป็นการเซ่นไหว้ผี และเจ้าแม่โสภพครั้งใหญ่ที่สุดของหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ซึ่งจะตกอยู่ประมาณเดือนพฤษภาคมของทุกปี เพื่อเป็นการขอขมาและขอพรก่อนการทำนาในปีนั้น ๆ ให้ได้ผลผลิตที่สมบูรณ์ดี มีน้ำท่าอย่างเพียงพอต่อการทำนา วัวและควายไม่เจ็บป่วยล้มตายระหว่างการทำนา ชาวบ้านเองก็จะได้รับความสุขความเจริญโดยถ้วนหน้ากัน

ในการกำหนดวันประกอบพิธี ซึ่งจะตกอยู่ในราวเดือนพฤษภาคมของทุกปีนั้น หมอผีซึ่งเป็นผู้เฒ่าเป็นที่นับถือนับหน้าถือตาของผู้คนในหมู่บ้านจะเป็นผู้กำหนด (โดยดูจากความสะดวกและความพร้อมด้วยประการทั้งปวง) ล่วงหน้าก่อนวันประกอบพิธีประมาณไม่เกิน ๑ อาทิตย์ โดยมีข้อแม้ว่าในวันประกอบพิธีนั้นจะตรงกับวันใดก็ได้ ยกเว้นวันพุธ ซึ่งถือว่าเป็นไม่เป็นมงคล จากนั้นชาวบ้านทุกหลังคาเรือนภายในหมู่บ้านจะรวมเงินลงขันกันคนละประมาณ ๕๐ บาท ต่อครอบครัว เพื่อนำเงินส่วนกลางที่ได้มานี้ไปจัดซื้อสุกรตัวผู้ สีดำล้วน จำนวน ๑ ตัว มาไว้ สำหรับการประกอบพิธี และรวบรวมข้าวสารที่แต่ละบ้านตำหรือสีไว้มารวมกันไว้ที่บ้านของผู้เฒ่าหมอผีประจำหมู่บ้านคนเดิม เพื่อนำมาหุง ผึ่ง และคลุกผสมกับแป้งสาให้ได้ตามสัดส่วน แล้วนำมาหมักไว้ประมาณ ๓ คืน นำมาเติมน้ำ ต้มกลั่นออกมาเป็นสุราเก็บไว้สำหรับการประกอบพิธี และต้มฉลองกันเฉพาะในหมู่บ้านที่เป็นเพศชายเท่านั้น ซึ่งเมื่อถึงวันประกอบพิธีชายชาวกระเหรี่ยงซึ่งเป็นผู้แทนของแต่ละครอบครัว ครอบครัวละ ๑ คน จะนำข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน จำนวน ๑ ชุด ต่อครอบครัวมามอบไว้ที่บ้านผู้เฒ่าหมอผีผู้นำการประกอบพิธีในวันนั้นเพื่อรวมกันและนำไปถวายที่ศาลเจ้าเมืองประจำหมู่บ้านผู้เฒ่าหมอผีผู้นำการประกอบพิธีกรรมก่อนการลัม (ฆ่า) สุกรสีดำล้วน ซึ่งได้จัดเตรียมไว้ล่วงหน้าแล้ว จากนั้นก็จะนำหัวสุกรอังกล้าวพร้อมดับหมูซึ่งต้มสุกแล้วมาถวายรวมกับสุราที่ต้มเตรียมไว้ จำนวน ๑ แก้ว จึงถือว่าเป็นอันเสร็จพิธีกรรม หลังจากนั้นชาวบ้านก็จะนำสุกรมาฆ่าแหละ – หุงต้มและแจกจ่ายทานกัน พร้อมกับนำสุราที่เหลือจากการประกอบพิธีต้มฉลองเพื่อความเป็นสิริมงคลของครอบครัวและหมู่บ้าน

ประเพณีการมัดมือ

ประเพณีดังกล่าวจะทำกันปีละ ๒ ครั้ง คือ

- ครั้งแรก จะอยู่ในช่วงเดือนกันยายน ซึ่งเป็นช่วงที่เสร็จจากการดำนาแล้วตอนข้าวกำลังออกสีเขียวเต็มทุ่ง
- ครั้งที่สอง จะตกอยู่ในช่วงเดือนมกราคม ซึ่งเป็นช่วงภายหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวเขาช้างแล้ว

เป็นประเพณีที่ทุกคนภายในหมู่บ้านจะร่วมกันทำ เพื่อความอุดมสมบูรณ์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และความเป็นสิริมงคลของทุกคนภายในครอบครัวและหมู่บ้านเช่นเดียวกัน

การแก้บนเลี้ยงผี

เป็นความเชื่อที่มักจะปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาในหมู่ชาวปกากะญอ เมื่อมีบุคคลภายในครอบครัวของตนป่วยหรือเจ็บไข้ ตลอดจนได้รับความเดือนร้อนก็จะไปปรึกษากับผู้เฒ่าหมอผี ประจำหมู่บ้านและสอบถามความต้องการของผีบ้านผีเรือนว่าต้องการอยากจะได้อะไรในการแก้บน เพื่อให้บุคคลที่อยู่ภายในครอบครัวของตนนั้นหายจากการเจ็บไข้ ล้มป่วย หรือพ้นทุกข์จากความเดือดร้อนดังกล่าว ทั้งนี้หากบุคคลดังกล่าวหายเป็นปกติดี ก็จะได้ทำพิธีเซ่นสังเวยให้ถูกต้องตามความต้องการของผีบ้านผีเรือนได้

ประเพณีการพ้อนดาบ

จะเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่นิยมนำมาประกอบการเฉลิมฉลอง ช่วงระหว่างการทำบุญในวันสงกรานต์ หรือวันสำคัญอื่น ๆ

วัฒนธรรมการต้อนรับแขกด้วยการชงชา

การชงชาต้อนรับแขกนั้นถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่ดีของชาวปกากะญอในการต้อนรับแขกบ้าน แขกเมือง และแขกต่างถิ่นที่มาเยี่ยมเยือน ซึ่งโดยปกติชาวปกากะญอจะเป็นชนเผ่าที่ชอบต้อนรับคนแปลกหน้า และแขกที่มาเยี่ยมเยียนด้วยความด้วยความเป็นมิตรไมตรีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว การชงชาดังกล่าวถือเป็นเสมือนการยกน้ำยกท่ามาเลี้ยงแขก เพื่อแสดงการต้อนรับเหมือนกับแนวปฏิบัติของคนไทยทั่ว ๆ ไป หากต่างถิ่นตรงที่การชงชาเลี้ยงแขกดังกล่าวจะเป็นการต้มใบชาในภาชนะต้มน้ำ (หม้อต้มน้ำ) โดยตรงแล้วรินใส่ถ้วยหรือแก้วน้ำดื่ม ซึ่งมีเมล็ดเกลือผสมอยู่ด้วย เพื่อให้แขกได้ดื่มอย่างมีรสชาติและเป็นการเหนี่ยวยจากการเสียเหงื่อในการเดินทางหรือทำงานมา ได้รับความรู้สึกสดชื่นชุ่มคอไปในตัว

วงจรชีวิตในรอบ ๑ ปี ในด้านการผลิต

- มกราคม** ในเดือนนี้ถือเป็นการพักผ่อนหลังจากที่เหน็ดเหนื่อยการทำงานมา บางคนก็ไปหาไม้ไผ่เพื่อที่จะสานชะลอมบ้าง กระดังบ้าง เพื่อหารายได้เสริมในช่วงฤดูร้อยที่จะถึง บางคนถือโอกาสเที่ยวป่าเพื่อล่าสัตว์เป็นการพักผ่อนไปในตัว เดือนนี้ด้านการผลิตที่สำคัญไม่มีอะไรมากนัก จะมีบ้านก็มีการปลูกกระเทียมเพื่อไว้ทานในครอบครัวเพื่อยังชีพเท่านั้น ไม่ได้ปลูกไว้เพื่อขาย
- กุมภาพันธ์** เดือนนี้สำหรับคนที่ทำไร่ ถึงจะหาเวลาว่างตรงไหนที่เหมาะสมในการทำไร่ (ไร่หมุนเวียน ๗ แปลง) จากนั้นก็จะลงมือถางไร่ ส่วนคนที่ทำนาขึ้น เดือนนี้ยังถือเป็นการพักผ่อนสานเสื่อบ้าง สานชะลอมบ้าง พัฒนาวัด เพราะช่วงนี้ถือว่าว่างจากการทำงาน บางคนก็ซ่อมแซมต่อเติมที่อยู่อาศัย
- มีนาคม** เดือนนี้สำหรับคนที่ทำไร่ก็จะถางป่า เพื่อตัดไม้ที่โตทั้งนี้เพื่อทำเป็นฟืนและรั้วกันสัตว์เลี้ยงเข้าไปทำลายข้าวในไร่
- เมษายน** จะทำการเผาไร่ ล้อมรั้ว ถางเศษไม้มากองไว้แล้วเผาเพิ่มเติมอีกครั้ง การจะไร้ที่ใดที่หนึ่งจะมีการทำพิธีบอกเจ้าป่าเจ้าเขาก่อน ซึ่งจะทำแบบคล้าย ๆ ศาลเจ้า เล็ก ๆ มีการนำเหล้า ๑ ขวด ไก่ ๑ ตัว แล้วมาทำประกอบพิธี ส่วนที่เหลือก็รับประทานเอง
- พฤษภาคม** คนที่ทำไร่จะเริ่มหว่านข้าวในไร่ ซึ่งก่อนที่จะหว่านข้าวนั้นจะทำพิธีก่อนเช่นกัน คือให้เด็กสาวบริสุทธิ์ในเพศพรหมจรรย์หว่านเป็นคนแรกก่อน จากนั้นผู้ซึ่งแขกก็จะช่วยกันหว่านจนกว่าจะเสร็จ ในช่วงที่หว่านห้ามยิงนก ห้ามพูดถึงสัตว์ใหญ่ สำหรับคนที่ทำนาก็จะเริ่มหว่านกล้ากันในเดือนนี้ ปลอยน้ำเข้าในนาเพื่อให้ดินมีลักษณะนุ่มไถได้ง่าย หลังจากทีหว่านข้าวกล้าผ่านไป ๑๕ วัน ก็จะเริ่มลงมือไถนา (สำหรับคนใช้แรงสัตว์) ส่วนคนที่ใช้รถไถนา จะปลอยให้ผ่านไปถึงเดือนกึ่งก็ได้ แล้วก็เริ่มไถนา
- มิถุนายน** จะมีการไถนาพลิกกลับอีกทีเพื่อให้ดินมีสภาพที่งานต่อการเพาะปลูกข้าว จากนั้นก็จะทำให้เรียบ แล้วลงมือปลูกข้าวโดยการลงแขก การปลูกข้าวจะปลูกไปจนถึงเดือนกรกฎาคม ก่อนเข้าพรรษา ส่วนใหญ่แล้วจะปลูกให้เสร็จก่อนเข้าพรรษาสำหรับคนที่ทำไร่ ก็จะถางหญ้าในไร่รอบแรก

- กรกฎาคม** ชาวบ้านจะดำนากันในเดือนนี้ โดยการลงแขกเป็นส่วนใหญ่ พร้อมกับล้อมรั้วไปด้วย ซึ่งเมื่อเสร็จจากการทำนาแล้วก็เป็นเวลาว่างอีกช่วงหนึ่ง ก็จะเป็นฤดูสำหรับเข้าวัดฟังธรรมในเทศกาลเข้าพรรษา ทุกวันพระ บางคนใช้เวลาในช่วงนี้เลี้ยงไม้เพื่อต่อเติมบ้านต่อไป
- สิงหาคม** คนที่ทำไร่จะถางหญ้าในไร่เป็นรอบที่สอง ช่วงนี้ผักพืชบ้านในไร่ก็สามารถเก็บกินได้ เช่น แตงกวา (แตงกวาจะมีลูกที่ใหญ่กว่าแตงกวาของคนในพื้นที่) ลูก มะนอย ยอดผักทอง เป็นต้น อาหารในไร่จะมีมากในช่วงนี้
- กันยายน** ในด้านการผลิตแล้วเดือนนี้ถือว่าว่างจากการทำงาน
- พฤศจิกายน** ข้าวในไร่มีสีทองเวลามองไกลออกไป ชาวบ้านเริ่มที่จะเกี่ยวข้าวกัน ไม่ว่าจะเป็นข้าวในไร่ หรือข้าวในนา เมื่อเกี่ยวเสร็จแล้วจะปล่อยให้แห้งไว้ประมาณ ๗ - ๑๐ วัน จากนั้นก็จะทำการนวด ซึ่งอันดับแรกก็จะมากองไว้เป็นกอง ๆ ก่อน จากนั้นก็จะเริ่มลงมือนวดข้าว ก่อนจะนวดจะมีการทำพิธีเรียกขวัญข้าวก่อน โดยจะนำเหล้า ๑ ขวด ไก่ ๒ ตัว มาทำพิธีเรียกขวัญข้าว จากนั้นก็ลงมือนวดให้แล้วเสร็จภายในเดือนธันวาคม อากาศช่วงนี้จะเริ่มหนาวเย็นมากขึ้น ถึงขึ้นหนาวมาก
- ธันวาคม** ทำการนวดข้าวต่อ ซึ่งส่วนมากต่างคนต่างนวดเอง เพราะต้องแข่งกับเวลาในการทำงาน ซึ่งถ้าคนที่แขกก็จะเสร็จเร็ว ช่วงเวลาที่นวดข้าวห้ามพูดถึงชื่อของสัตว์ใหญ่เช่นกัน มีช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น เพราะถือว่าเวลาพูดถึง ขวัญข้าวจะตกใจ ทำให้ได้ปริมาณในการผลิตน้อย ได้ข้าวน้อย ซึ่งถือกันมานานแล้ว จากนั้นก็ขนเข้าไปในยุ้ง ฉาง เป็นอันเสร็จวงจรชีวิตในด้านการผลิต

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนพันธุ์พืชพื้นบ้านระหว่างเยาวชนกับผู้อาวุโส

วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๕

ณ สนามวัดบ้านจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

สรุปสาเหตุที่ทำให้พันธุ์พืชผักพื้นบ้านถูกลดความสำคัญลงไป

๑. ความสะดวกในการใช้ ความมั่งคั่ง
๒. ค่านิยมใหม่
๓. การหลงใหลในสภาพภายนอก
๔. การไม่รู้คุณค่า
๕. คนต่างถิ่นมาจำหน่ายผักในหมู่บ้านทำให้ง่ายต่อการทำอาหาร
๖. ประชากรเพิ่มขึ้นซึ่งจำเป็นต้องซื้อของในเมืองเพิ่มขึ้น
๗. ชาวบ้านไม่มีการทำสวนทำไร่เหมือนแต่ก่อน
๘. สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป
๙. ดินเสื่อมสภาพเกิดจากการใช้สารเคมี ทำให้พันธุ์พืชพื้นบ้านลดลง

ความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับผู้อาวุโส

๑. ผู้อาวุโสไม่เป็นผู้เป็นที่ถูกต้อง
๒. เด็กรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญของผู้อาวุโส
๓. ขาดการประสานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
๔. วัฒนธรรมภายนอกครอบงำ ทำให้เยาวชนกับผู้อาวุโสมีความสัมพันธ์กันน้อยลง
๕. ผู้อาวุโสไม่ค่อยให้คำปรึกษาที่ชัดเจน
๖. ลูกหลานต้องไปเรียนในเมือง

ข้อดีของการมาแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในเรื่องขอพันธุ์พืชพื้นบ้าน

๑. ทำให้เกิดความคิดใหม่ ๆ
๒. ทำให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น
๓. ได้รู้จักชื่อของพันธุ์พืชพื้นบ้าน
๔. ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเยาวชนกับผู้อาวุโส
๕. สร้างความผูกพันระหว่างเยาวชนกับผู้อาวุโสมากขึ้น

ในปีหนึ่ง ๆ การปลูกพันธุ์พืชพื้นบ้านของชาวบ้านวันจันทร์

๑. พักทอง	๒. ขมิ้น	๓. ตะไคร้
๔. ผักกาด	๕. ถั่วฝักยาว	๖. ถั่วลันเตา
๗. ชিং	๘. ข่า	๙. ผักชี
๑๐. ข้าวโพด	๑๑. พริกขี้หนู	๑๒. มะระ

๑๓. มะเขือเทศ	๑๔. มะเขือ	๑๕. กระเทียม
๑๖. โหระพา	๑๗. มะละกอ	๑๘. มันสำปะหลัง
๑๙. ผีอกมะเขือเครือ	๒๐. ข้าว	๒๑. กัลฉวย
๒๒. อ้อย	๒๓. ปลูก (ปลูก)	๒๔. กระเพรา
๒๕. วานชนิดต่าง ๆ	๒๖. มะนอย (ชิโพเต)	๒๗. หอมขม (เสอเกลีอะ)
๒๘. มะนาว	๒๙. มะม่วง	๓๐. สันปะรด
๓๑. มะแว้ง	๓๒. สารชะเน	๓๓. กระชาย
๓๔. ตำลึง	๓๕. พริก	๓๖. ผักอิลิง (ห่อวอ) เป็นภาษาท้องถิ่น
๓๗. ห่อโพหล่า (เป็นภาษาท้องถิ่น)		

วิธีการที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับลูกหลาน

๑. กำหนดวันเวลา สถานที่ในการถ่ายทอดที่ชัดเจน
๒. ให้เด็กรุ่นใหม่เข้ามาผู้มีความรู้
๓. จัดให้มีแปลงสาธิตที่วัด (สวนสมุนไพร)
๔. ต้องให้เด็กเข้าใจ

คำถามที่ตั้งไว้

๑. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุให้พันธุ์พืชพื้นบ้านได้ถูกลดความสำคัญลงไป
๒. ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับผู้อาวุโสเป็นอย่างไร
๓. การที่เราพบกลุ่มกันระหว่างเยาวชนกับผู้อาวุโสท่านคิดว่าดีหรือไม่ดี อย่างไร
ดี ไม่ดี.....
๑. ๒. ๓. ๑. ๒. ๓.
๔. ในปีหนึ่ง ๆ ท่านปลูกพืชผักพื้นบ้านอะไรบ้าง
๕. ท่านจะถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านพันธุ์พืชพื้นบ้านให้กับลูกหลานท่านอย่างไร

จัดทำประวัติศาสตร์ของชุมชน

วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๕ เวลา ๑๓.๐๐ น.

สถานที่ ศาลายาว ศูนย์อบรมศีลธรรมฯ บ้านวัดจันทร์

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อทราบประวัติความเป็นมาของชุมชน
๒. เพื่อทราบเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน
๓. เพื่อทราบผู้นำในอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชน

วิธีการ

๑. สัมภาษณ์บุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ถูกต้อง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานาน
๒. การเริ่มกิจกรรม เริ่มจากอดีตสู่ปัจจุบัน
๓. ใช้คำถามปลายเปิด ว่าประวัติชุมชนเริ่มมาอย่างไร ใคร อะไร ที่ไหน อย่างไร ทำไม อะไรอีก
๔. มีการบันทึกเทป แล้วมาถอดเรียบเรียง พร้อมจดบันทึกตาม
๕. สอบถามบุคคลผู้สูงอายุหลาย ๆ ท่านแล้วนำมาเปรียบเทียบ เพื่อตรวจสอบข้อมูลอีกครั้ง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ความเป็นมาของสถานที่สำคัญในชุมชน
๒. ความเป็นมาของบุคคลสำคัญในชุมชน
๓. ความเป็นมาของเหตุการณ์ในชุมชนที่ชุมชนประทับใจทั้งทางบวกและทางลบ
๔. ความหมายของชื่อหมู่บ้าน , ความเป็นมาของหมู่บ้าน ความเป็นมาของวัด

การจัดทำแผนที่รอบใน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อแสดงภาพรวมของแหล่งทรัพยากรชุมชน

วิธีการ

๑. ผู้ศึกษาชุมชนร่วมกับกลุ่มเยาวชน เริ่มจากจุดใดจุดหนึ่งในชุมชน จากนั้นก็เดิน สังเกต และสอบถามข้อมูล พร้อมกับจัดทำแผนที่คร่าว ๆ
๒. จัดทำข้อมูล โดยสรุปแบบแผนที่ ชี้แจงทรัพยากรชุมชนที่สำคัญ ๆ
๓. ตรวจสอบข้อมูลอีกครั้ง

ข้อมูลที่ได้คาดว่าจะได้รับ

๑. แผนที่ภาพรวมแห่งทรัพยากรชุมชน
๒. ความถูกต้องเป็นปัจจุบันของข้อมูล

การประยุกต์

๑. ใช้แหล่งทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ มาเป็นปัจจัยเอื้อต่อการออกแบบกิจกรรมการแก้ไขปัญหา
๒. ประสานความร่วมมือ ประสานประโยชน์ แต่ละแหล่งทรัพยากรชุมชนตามศักยภาพเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน

รายละเอียดประกอบแผนที่รอบในของบ้านวัดจันทร์ ม.๑ ต.บ้านจันทร์ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

๑. วัด ตั้งอยู่บริเวณทางตะวันออกของหมู่บ้าน สร้างมาประมาณ ๓๐๐ กว่า ปี ต่อมามีการบูรณะ

ซ่อมแซม เป็นสถานที่รวมตัวรวมใจของบ้าน

- ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา, เทศกาล
- มีพระประจำอยู่ ๓ รูป พระธรรมจาริก ๒ รูป พระบัณฑิตอาสาฯ ๑ รูป
- ใช้ประชุมประจำเดือน, สถานที่อบรมต่าง ๆ
- เป็นที่ตั้งของหอกระจายข่าว

๒. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ๑ แห่ง อยู่ในเขตบริเวณวัด

- เป็นแหล่งพบปะของนักเรียน กศน.
 - เป็นห้องสมุดประจำหมู่บ้าน มีหนังสือพิมพ์มาส่งตลอด แต่เจ้าหน้าที่ไม่ค่อยเอาใจใส่
- ไม่เป็นปัจจุบัน

- เป็นศูนย์สาธารณสุขมูลฐานสำหรับปฐมพยาบาลเบื้องต้น

๓. บ่อน้ำบาดาล ๑ แห่ง อยู่ทางด้านตะวันตกของหมู่บ้าน

- รพช. เป็นหน่วยงานที่มาสร้าง
- สภาพการใช้น้ำ ใช้น้ำไม่ค่อยได้ เพราะน้ำมีกลิ่น

๔. โทรศัพท์ ๑ แห่ง เป็นแบบหยอดเหรียญ มีผู้ให้บริการบ่อย แต่มักจะเสียบ่อย ใช้ได้เฉพาะ

ช่วงกลางวัน

๕. หอกระจายข่าว มี ๑ แห่ง

- ตั้งอยู่ที่วัด ให้การได้เป็นอย่างดี ได้รับการสนับสนุนจาก อบต. , โครงการพระธรรมจาริก
- มีการประกาศข่าว , ให้เป็นแหล่งประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง โดยเจ้าหน้าที่ อบต. และ พระที่อยู่ในวัด

๖. โรงเรียน ขยายโอกาส ๑ แห่ง อยู่ทางตะวันออกของหมู่บ้านเช่นกัน

- มีครู ๑๑ คน นักเรียน ๒๑๔ คน
- เปิดสอนตั้งแต่ ชั้นอนุบาล ถึงมัธยม ๓

๗. มีห้วยน้ำแม่แจ่ม เป็นแหล่งน้ำสำคัญในการทำการเกษตร

๘. น้ำประปา ใช้น้ำประปาภูเขา ใช้ได้ไม่ถึงนัก มีกรรมการดูแล

รายละเอียดประกอบแผนที่แสดงการปกครอง

๑. ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายไชยา ปิ่นเพชรกุล อายุ ๓๙ ปี

- เป็นผู้ใหญ่นับตั้งแต่ ๒๕๔๓ - ปัจจุบัน
- มีบุตร ๕ คน ชาย ๔ คน หญิง ๑ คน
- มีการประชุมชี้แจงทุกวันที่ ๗ ของเดือน

๒. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มี ๒ คน คือ นายวินัย ศิริชัยพฤษา นายชะ พิทักษ์ศิริภูมิ

๓. กรรมการหมู่บ้าน มี ๒ ฝ่ายคือ ฝ่ายพัฒนา และฝ่ายอาวุโส

- มีบทบาทในการพัฒนาหมู่บ้าน วางแผนนโยบาย ต้องได้รับความเห็นชอบจากกรรมการก่อน
- เป็นชายทั้งหมด กรรมการอาวุโส ๑๐ คน กรรมการฝ่ายพัฒนา ๑๔ คน

๔. อบต. มี ๒ คน มีการตั้งงบประมาณเข้ามาทำโครงการต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

- นายบุญสม ปิ่นเพชรกุล เป็นประธานสภา อบต.บ้านจันทร์
- นางปรางควลย์ พานทอง

๕. ในหมู่บ้านแบ่งเป็นทั้งหมด ๙ คุ่ม

- ยังไม่มีการตั้งชื่อคุ่ม
- หัวหน้าบางคน อาจดำรงตำแหน่งหลายตำแหน่ง

๖. ผู้นำตามธรรมชาติ มี ๑ คน ได้เสียชีวิตไปแล้ว กำลังจะหาแต่งตั้งคนใหม่

แผนที่แสดงสภาพเศรษฐกิจของบ้านวัดจันทร์

๑. มีโรงสีข้าว ๔ แห่ง
 - เป็นโรงสีขนาดเล็ก ใช้ภายในครอบครัว
๒. ผู้ไปทำงานในตัวเมือง มี ๒๐ คน ส่วนมากเป็นเยาวชน
 - กรุงเทพฯ ๓ คน
 - เชียงใหม่ ๑๗ คน
๓. การทำนาข้าว ทุกครอบครัวจะพอกินพอใช้
 - โดยเฉลี่ยจะได้ครอบครัวละ ๔๐๐ ถัง ต่อปี
 - มีอยู่ประมาณ ๑๒ ครอบครัวที่ทุกปี ต้องกู้ข้าวจากธนาคารข้าว
๔. ผู้เลี้ยงสัตว์ มีเกือบทุกครัวเรือน
 - เฉลี่ยครอบครัวละ ๕ ตัว (กระบือ)
 - มีบางครอบครัวที่เลี้ยงโค เกินกว่า ๕๐ ตัว
๕. มีร้านขายของชำ ร้านอาหารอยู่ ๘ แห่ง
 - ร้านขายของ ๓ แห่ง
 - ร้านอาหารเล็ก ๕ แห่ง
๖. มีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อยู่สองกลุ่มคือ กลุ่มของชาวบ้าน และกลุ่มของเยาวชน
 - มีนายอุทัย พิพัฒน์แจ่มศรี เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิก ๘๙ ราย (ล่าสุด)
 - มีการฝากเงินทุกวันที่ ๕ ของเดือน ปัจจุบัน มีเงินอยู่ประมาณ ๕๐,๐๐๐ บาท
 - ไม่มีการปล่อยให้สมาชิกกู้แต่อย่างใด
 - สำหรับกลุ่มของเยาวชน มีการเก็บเงินเดือนละ ๕ บาท เงินส่วนนี้ใช้จ่ายในงานส่วนรวมของเยาวชน สาธารณประโยชน์

การสนับสนุนของ Node

เจ้าหน้าที่จากทางโพธิyalัย ได้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการทำงานในเรื่องดังนี้

๑. แนวคิด วิธีการ
๒. เทคนิคการเก็บข้อมูล
๓. กระบวนการทำงาน
๔. งานจัดการ

นอกเหนือจากนี้ก็คอยเป็นผู้ประสานงานในด้านการจัดประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างโครงการอื่น ๆ เป็นระยะ ๆ

ต่อไป